

HOLLANDS-BELGISCHE TOENADERING.

Met deze termen wordt bedoeld op een episode die, in de jaren 1905-'11, heel wat Belgen en vooral de Vlaamsgezinden bezighield. Zij is buitendien te beschouwen als de eerste aanloop tot wat eens, veertig jaar later, de Benelux-unie zou worden.

Het begon met een initiatief van Eugène Baie, de

latere historicus, auteur van het monumentale werk in zes delen, *Le siècle des Gueux*. Hij was, in de jaren omstreeks 1905, redacteur van het Brusselse liberale blad *Le Petit Bleu*. Daarin publiceerde hij, van 15 oktober tot 10 december 1905, een reeks artikelen waarin hij een Entente hollando-belge voorstond, die tevens een militair verbond en een tolverbond tussen Nederland en België diende te worden.

Was het toeval dat het voorgestelde verbond onder de term „Entente”, dus verstandhouding, in de openbaarheid werd gebracht? Vermoedelijk niet. Een jaar daarvoor was de Entente cordiale tussen Groot-Brittannië en Frankrijk tot stand gekomen, een der middelen die, met het reeds oudere verbond tussen Frankrijk en Rusland, bestemd waren om de alzijdige Duitse expansie binnen de perken te houden.

De artikelen van Eugène Baie waren kennelijk ingegeven door een geest van verzoening tegenover Nederland, een geest die op velerlei wijzen tot uiting was gekomen in België, waar in 1905 groot-scheepse feesten ter gelegenheid van de vijfenzeventig jaren van Belgische onafhankelijkheid en Belgische welvaart, vooral industriële en commerciële, werden gevierd. Hoogtepunten waren geweest: de internationale tentoonstelling te Luik en het Congrès d'expansion économique mondiale te Bergen. In België was het onthaal van Baie's voorstel vrij gunstig; in Nederland was dat niet het geval; daar werd tot voorbehoud en voorzichtigheid aange- maand.

Ook de Vlaamsgezinden bleken het er niet mee eens te zijn toen het vraagstuk tijdens het negenentwintigste Nederlands Congres te Berde werd gebracht, dat te Brussel in augustus 1908 bijeenkwam. Paul Fredericq was zonder enige aarzeling voorstander van een verbond „op militair en ander gebied”, maar Dr. Maarten Rudelsheim stond duidelijk wantrouwig tegenover het voorstel van Baie, waarin hij verborgen anti-Duitse drijfverijen meende te ontwaren die, onder de dekmantel van beschutting tegen het pangermanisme, de Franse invloed in België en Nederland zouden versterken en meteen de V.B. zouden verzwakken.

Lodewijk de Raet behoorde tot de voorzichtigen onder de Vlaamsgezinden. Hij achtte het verkeerd te beweren, zoals sommige Belgische landgenoten, dat Noord-Nederland een land van handel en landbouw was en België een land van nijverheid, zodat beide elkaar zouden kunnen aanvullen: de landbouw neemt een belangrijke plaats in de Belgische huishouding in en de Noordnederlandse nijverheid is niet onaanzienlijk. Het kan zijn, meent De Raet, dat een economisch verbond voor sommige sectoren van de Belgische nijverheid nuttig zou worden. Het zou echter kunnen uitlopen op verdringing en verarming van de Vlaamse landbouw. De positie van Vlaanderen in België en tegenover Noord-Nederland zou er niet door verbeterd worden. De V.B. is in België nog te zwak. Zij vindt in Noord-Nederland niet veel begrip en nog minder steun. Met de bestaande verhoudingen zou Noord-Nederland zich bij de dominerende invloeden in België aanpassen. De eigenlijke Vlaamse belangen en activiteiten zouden er niet door bevorderd worden. De beste toenadering is in de huidige ontwikkelingsfase de door Jan Frans Willems nagestreefde, die gericht is op bevestiging en verster-

king van het algemeen-Nederlandse geestesleven. Toenadering ja, maar niet met de lieden die thans het roer in handen hebben...

Dat is de nuchtere taal die Lodewijk de Raet ten beste geeft op dat Congres te Brussel, waar meer dan zeshonderd Vlamingen en Noordnederlandse verdedigers van de Nederlandse taal- en stambelangen verenigd zijn en waar zijn stellingen over de organisatie van een Nederlandstalig hoger onderwijs, „instrument van cultuur en economische macht” voor Vlaanderen, zopas eenparig zijn aangenomen.

Het Congres heeft tenslotte het vraagstuk naar het Algemeen Nederlands Verbond verwezen, met de opdracht een studiec commissie van deskundigen uit Noord en Zuid in het leven te roepen.

Hiermee was het initiatief van Baie niet van de baan, ook niet voor de Vlaamsgezinden.

Enkele maanden later werd het vraagstuk behandeld in een reeks voordrachten in Brussel, in het Frans gehouden. De gezaghebbende oud-burgemeester van Brussel, Karel Buls, oordæelde dat het ogenblik voor een verbond nog niet gekomen was, wel echter voor een geestelijke toenadering. Dit kon bevorderd worden door enkele meer beperkte, maar voor de verruiming van het contact vruchtbare maatregelen, zoals de verlaging van de tol-, post-, telegraaf- en spoorwegtarieven tussen beide landen.

In een volgende voordracht werd, door een aanvoerder van de Waalse beweging, krachtig stelling genomen tegen elke toenadering tussen België en Nederland, omdat zulk een toenadering de Vlamingen in België zou versterken ten nadele van Wallonië.

Er werden niet alleen voordrachten gehouden. Er werden ook bijdragen vóór of tegen het verbond in tijdschriften gepubliceerd. Twee ervan dienen te worden vermeld. In het Noordnederlandse tijdschrift Onze Eeuw trad Dr. Rudelsheim nogmaals op als besliste tegenstander van het plan dat, volgens hem, ofwel te Londen, ofwel (meer waarschijnlijk) te Parijs was ontstaan. Het belang van Vlaanderen ligt niet op die weg, doch in het streven naar het ontstaan van een „intellectueel Groot-Nederlandsch Rijk”.

Bijna tegelijkertijd liet een Noordniederlander een geheel andere klank horen. Jhr. R.A. Klerck publiceerde een brochure. Hij liet de economische moeilijkheden ter zijde en spitste zijn aandacht toe op de politieke en meteen militaire voordelen van een verbond voor beide landen. „Wij moeten daartoe met België samengaan. In vredetijd moeten wij reeds maatregelen nemen... in overleg met de Belgische militaire autoriteiten, met wie wij in tijd van gevaar als het ware één verdedigingslinie moeten vormen”.

In dat steekspel pro en contra een Nederlands-Belgisch verbond, boven zowel als beneden de Moerdijk, was in het voorjaar van 1907 in politiek gezaghebbende kringen van beide landen een belangrijke kentering ontstaan waaruit een even belangrijk initiatief zou groeien.

August Beernaert, de gezaghebbende katholieke staatsman, stelde belang in de bemoeiingen van Baie. Hij had contact opgenomen met Theodoor Heemskerk, conservatief staatsman in Nederland, sedert 1888 lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 1908 tot '13 minister. Beide staats-

lieden werden het erover eens om in ieder land een commissie op te richten die het vraagstuk zou bestuderen. Dat gebeurde reeds in april 1907.

In Vlaams-België en in Nederland rezen enkele moeilijkheden naar aanleiding van de samenstelling der Belgische commissie. Er werd, in beide landen, opgemerkt dat de Belgische commissie hoofdzakelijk bestond uit Brusselse, politiek allesbehalve Vlaamsgezinde, leiders en vertegenwoordigers van de Waalse grote industrie. Er werd van uit Nederland (Dr. Hermanus Johannes Kiewit de Jonge, voorzitter van het Algemeen Nederlands Verbond, was lid van de Nederlandse Commissie) gewezen op het feit dat de trouwste vrienden van Noord-Nederland, de Vlaamsgezinden, niet in de Belgische commissie vertegenwoordigd waren.

Dit werd toen spoedig verholpen: Joris Helleputte, Louis Franck, Paul Fredericq, Lodewijk de Raet werden leden van de Belgische commissie. Lodewijk de Raet werd een van de secretarissen, met Eugène Baie, Th. Braun Jr., L. Hennebicq en P. Olivier.

De beide commissies (samen achtenvijftig leden) hielden hun eerste gezamenlijke vergadering op 4 november 1907 in de vergaderzaal van de Senaat te Brussel. Zij werd door Beernaert voorgezeten. Zij trok zeer veel belangstelling in België en in het buitenland. Alle Belgische en Noordnederlandse en vele Britse, Franse en Duitse bladen hadden een verslaggever ter plaatse. De Britse en Franse gezanten woonden de vergadering in senaatsloges bij. De rede van Beernaert, in het Frans, en de daarop volgende rede van Heemskerk, in het Nederlands, knoopten aan bij het gedeeltelijk gemeenschappelijk verleden van beide landen en gaven uiting aan de gemeenschappelijke wil tot verzoening en de wens om, over al wat eens tot scheiding had geleid, een voor beide landen vruchtbare toekomst op te bouwen.

Na de hooggestemde en luid toegejuichte redevoeringen van de beide voorzitters kwam het reglement ter sprake. Het was een vooraf goed doordacht stuk dat blijkbaar de grondslag had gelegd voor de oprichting van de twee commissies en voor de opvatting en de omschrijving van hun taak.

Er werd bepaald dat de benaming van de commissie zou luiden: Nederlands-Belgische commissie tot bestudering van economische vraagstukken, rakende de belangen van beide landen. Zij zou zich niet „mengen in de binnen- of buitenlandse politiek van een dier landen”. Er was zo dus a priori geen sprake van een militair verbond of van een defensieverdrag. De commissie zou hoofdzakelijk onderzoeken welke „overeenstemmende hervormingen van wetgevende of administratieve aard aan de publieke opinie en aan de regeringen der beide landen” konden worden voorgesteld.

De commissie diende ook te trachten „in het algemeen de banden tussen de burgers van beide landen door het onderhouden van vriendschappelijke betrekkingen nauwer aan te halen”.

Het ontwerp van reglement werd eenparig aangenomen. Er werden toen zes subcommissies samengesteld, waaruit het werkgebied af te lezen is waarop de commissie zich wilde begeven: de eenheid van tarieven van post, telegraaf, telefoon en spoorwegen; de formaliteiten bij het grensverkeer; het vennootschapsrecht; de fiscale lasten van de ondernemingen die hun bedrijf in beide landen

uitoefenen; de auteursrechten en octrooien; de gelijkstelling van de diploma's en bewijzen van bekwaamheid; het exequatur voor de rechterlijke uitspraken; regelingen en beschikkingen inzake scheepvaart en havenbeleid; tenslotte de arbeidswetgeving, de landbouw en de handelspolitiek.

Het was waarschijnlijk méér ingewikkeld dan een politiek en militair verbond geweest zou zijn. Dat hebben de staatslieden van beide landen wel ondervonden, toen het er veertig jaar later op aankam de Benelux-unie op te zetten.

Hebben de grondleggers gedacht dat de vestiging van een formeel politiek en militair verbond slechts kon voortkomen uit iets dat reeds vastgelegd en concreet was en een levende inhoud had? Het is mogelijk. De ervaring heeft dan bewezen dat de vestiging van een levende velerlei terrein bestrijken- de praktijk moeilijker te bereiken is dan een principiële en formele politieke beschikking die beide landen bindt.

Een tweede vergadering vond plaats te 's-Gravenhage (17 en 18 mei 1909), een derde weer te Brussel (27 en 28 mei 1910).

Een vierde vergadering was voorzien voor juni 1912, maar vond niet meer plaats. Beernaert overleed in oktober 1912 en werd niet vervangen. Heemskerk was minister van Binnenlandse Zaken in het door hem gevormd kabinet en rechtstreeks betrokken bij de politieke tegenstellingen en spanningen in zijn land.

Paul Fredericq die geregeld per brief op de hoogte werd gehouden door Lodewijk de Raet, een van de secretarissen van de commissie, tevens verslaggever voor de landbouwvraagstukken, maakt in zijn hieronderaan genoemd werk gewag van „vooroorde- len” die „nog meer in Nederland dan in België bij haar ontstaan [d.i. van de commissie] door som- migen werden gekoesterd”.

Bij Lodewijk de Raet, die reeds sedert het begin van de onderneming er niet veel van verwacht had, ontstond geen ontmoediging. In zijn werk over Vlaanderens economische ontwikkeling, in 1912 verschenen in de reeks Vlaamsch-België sedert 1830 van het Willemsfonds schrijft hij: „... als nog geen enkel van de uitgebrachte wensen verwezenlijkt is, toch zijn de resultaten niet gering te noemen, al kon men slechts wijzen op het feit dat thans dergelij- ke vraagstukken in den besten geest van toena- dering door gezaghebbende mannen van beide lan- den besproken en onderzocht worden.” Hij ver- wacht heel wat van een vertrouwelijk verkeer tussen de staatslieden van beide landen; dit zal niet alleen de economische belangen van beide zijden, maar indirect het geestelijk verkeer tussen de Neder- landstaligen ten goede komen.

LITERATUUR: P. Fredericq, *Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, III tweede stuk (1909, p. 277-298).

MAX LAMBERTY